

RAFAEL CHIRBES

A parton

(REGÉNYRÉSZLET)

Fölmegek a homokdombra, és a távoli épületek között látom onnan a tengerpart egy darabját. Mióta a válság elkezdődött, nincs az a nagy sürgés-forgás, leálltak a daruk, a készbetont szállító mixerek és a toronydaruk, nem rondítanak bele többé a tájba. Maradtak a félkész épületek, az elhagyott munkaterületek, újabb építkezésekbe már nem is vágnak bele. Nem, már nem. Télen az ember nyugodtan sétálhat a tengerparton, szinte egyedül süppedhet el a homokban, ám a strand magánya népes magány: horgászok, német vagy angol nyugdíjasok dzsoggingolnak vagy sétálnak a víz mentén, energikus kézmozdulatokkal kísérve lépteik ütemét, mintha marslakókhöz akarnának hasonlítani, és ettől inkább csak groteszk lesz az összhatás: gyors lépések, könyök szorosan a test mellett, alkar kinyújtva vagy erőteljes mozdulatokkal előre-hátra lóbálva; mondom, inkább komikus a látvány: öregemberek, nyomokban sincs benne kecsesség, ahogy gépies mozdulatokkal haladnak, mint az automaták vagy mint a demensek, akik hasztalan kapálóznak annyira a halál ellen. Szerintem van valami visszataszító abban, ahogy az öregek igyekeznek megőrizni a formájukat, futkároznak egyik helyről a másikra, vagy kerékpárjukkal róják a kört a tengerpartot szegélyező betonsávon, Misent állítólagos tengerparti sétányán (igen, így nevezik a képviselők, mikor a rádióinterjúikban hivatkoznak rá). A legtöbb ilyen téli atléta erőlködő öregember, az ember azt gondolja róluk, mennyivel jobban tennék, ha odaülnének egy fotelban a tévé elé, és vetnének inkább számot az életükkel, mielőtt kialszik a villany, készülnének inkább a nagy találkozásra, de nem, ők inkább az életüket is kockára teszik, hisz végső soron már úgyis mindegy, így is, úgy is odavan; meg a mások életét is persze, pedig azok között azért akad még néhány értékes. Tekernek fölfelé azokon a szűk, kanyargós, csupa emelkedő utakon, amelyek erősen próbára teszik amúgy is túlhajszolt szívüket, némelyek csoportosan haladnak az országúton, sokszor még a szembejövők sávját is elfoglalják. Mások magányosan tekernek. Elszorul a szíved, mikor meglátod ezeket a magányos öregembereket, amint küszködnek ott az emelkedővel. Nagyon dimbes-dom-

* *Rafael Chirbes* (1949–2015) spanyol író. Legismertebb regénye, a *Crematorio (Krematórium)* a Kritikusok Díját kapta, és nagysikerű televíziós sorozat is készült belőle. Az itt közölt részlet *A parton* című regényéből van, melyért szerzője elnyerte a Nemzeti Díjat próza kategóriában, továbbá a Kritikusok Díja mellett még számos egyéb díjat kapott. 2015-ben jelent meg, akkor az év legjobb regényének ítélte a három legrangosabb spanyol napilap, az *El Mundo*, az *El País* és az *ABC kulturális melléklete*. Magyarul még nem jelent meg más műve, ez a regénye előkészületben van a Magvető Kiadónál.

bos ez a vidék. A síkság mögött a hegyek zárják le a látóhatárt, egész a tengerig húzódnak, meredek sziklafalakkal zuhannak bele. A síkság csak északi irányban terül el, ahol a kertek határosak a lápossal és a tengerpart fővenyével. Nem kellemes látvány, ahogy ezek az öregemberek izzadva, zihálva ráfeszülnek a kormányra, gyenge tyúkizmaikkal, rájuk feszülő, színes kerékpáros öltözetükben, lötytyedt fenekük szétfolyik a nyergen, vagy csont és bőr seggük egy tenyérrnyivel fölé is emelkedik, mint a sovány madarak kiálló szegycsontja. Mióta a turizmus betört a tengerpartra, sose éreztem jól magam a tenger mellett, ez a sok étterem, a teraszok, a büfék, az apartmanok házfala, télen dagálykor egészen odáig kimegy a tenger, minden tavasszal tonnaszám hordják eléjük teherautóval a homokot: megerőszkolt, piszkos hely, ki tudja, honnan téved ide ez a rengeteg átmenő turista, ide járnak hugyozni, szarni vagy ejakulálni, itt tisztítják ki a szemetesüket, a vécéjüköt, a tankjaikat a tankerek, folyamatosan ott araszolnak a horizonton a valenciai kikötő felé, a földközi-tengeri körútjaikat járó luxushajók, tele nyugdíjasokkal, akik élvezik a hamis luxust, jobban mondva a délibábot, kikötési pontjaikat az újságok is közlik: Tunisz, Athén, Málta, Isztambul, Costa Amalfitana, Róma-Civitavecchia, Barcelona, és hajójukból folyamatosan ömlik a tengerbe a zavaros víz. A tenger hatalmas tüdő, egészséges sós vize folyamatosan érintkezik a levegővel, a jódos pára pedig, ami ebből a hatalmas légzőszervből árad, megtisztít bennünket embereket is, miközben önmaga is tisztul, számunkra egyértelmű, hogy ilyen a tenger, mindig tiszta test, mert minden viharral megtisztul, de nekem akkor is az az érzésem, hogy ugyanaz a ragacsos mocsok vonja be, ami erőszaktelet után ott marad a testeken, az építkezések betonja a part mentén, a felgyülemelő szemét a hullámtörőknél, amiket azért építettek, hogy a viharok ne vigyék el a homokot; az egész partvidék úgy néz ki, mint valami lakoma utáni táj, és ez nagyon zavar engem; ráadásul itt az ember folyamatosan ki van téve idegenek kíváncsi tekintetének, igen; azt mondom, sétálok egyet magamban a strandon, de nincs valódi magány. A sík fővenyen mindenhol rád látnak; nagyon messziről is látod, ahogy mozognak az apró emberalakok, jönnek-mennek, te magad is benne vagy más járókelők látómezejében, vagy akik kinéznek a száz meg száz apartmanház valamelyik ablakán. Egy szép napon majd itt ezt az egész mindenséget be fogja borítani a hamu, folyamatosan rakódik majd rá, még nem is tudjuk, mennyi, még meg se tudjuk becsülni, hogy milyen fajta lesz. A lápos a maga gondozatlan magányában visszaadja a meghittség érzését, ott vissza tudok gondolni a búvóhelyeinkre, amiket gyerekkorunkban építettünk magunknak, hogy elrejtőzhessünk a felnőttek szeme elől, ahol nem tudtak bennünket ellenőrizni, ott aztán a magunk törvényei szerint éltünk, játszottuk a szigorúan vagy kevésbé tiltott játékainkat a földig érő terítővel letakart parázstartós asztal alatt, az ágy alatt vagy valamelyik ruhászekrény aljában. A láposon saját világot alkothatsz magadnak, kívül a világon. Senki nem futkorászik, főleg nem kerékpározik a zsombékos, sáros, gödrös ösvényein, ahol poshadt víz, erjedő növények, döglött állatok bűze terjeng: kígyó, madár, patkány, kutya, vaddisznó; a parasztok már nem hordják ide ebbe a dzsungelbe az el-

pusztult háziállataik tetemét, ahogy még pár évvel ezelőtt is tették: a falusi házakat, amik még nem dőltek össze, felújították, és hétvégi háznak használják, alig van már háztáji udvar, ahol állatot tartanának. Megváltoztak a szokások; ráadásul másfajta érzékenység is kialakult, vagy másfajta éberség, más a civil összefogás, ma így szokás nevezni a feljelentés gyakorlatát, ami egyre jobban terjed. A lakosság nagy előszeretettel följelenti, aki valamilyen kihágást követ el, akármilyen csekély mértékű legyen is az: senki sem meri már megkérni a szomszédját, hogy szállítson el egy lótetemet, de még egy kutyát se. Ez társadalmi szempontból valahogy kifogásolható lett.

A víz mellett leparkoltam a terepjáróval, fölmentem a kis magaslatra, ami jobb kéz felől takarja az autót, és onnan föntről néztem a tájat, szakaszonként a köd takarja, máshonnan meg a füstoszlopok, ahol nyesedéket égetnek. A füst megbontja a napsütéses téli reggel akvarelljének egységét: az elmúlt hónapok zöldjét sárga és rézvörös váltotta föl, a fény egyszerre finom és metsző is lett; kiemeli a távoli épületek alakját, kőhajításnyira közel hozza őket; gravírozó tollal kihúzza a tó határán rizst termelő fölművesek fehérre meszelt falú tároló építményeit, ahol a szerszámokat meg az öntözőberendezések motorjait tartják; némelyiknek még a régi téglakéménye is megvan. A nyaranta meg bizonyos napszakokban földszínű, helyenként teaszínben megcsillanó víz ezen a napsütötte téli reggelen mélykék, élénken kiemeli a száraz nádas és cserjés barnás árnyalatait: a lagúna mintha visszanyerte volna tengeröböl jellegét, amit évszázadokkal ezelőtt elveszített. A dúnék vízzel érintkező homokjának fénye csillámló részecskékben törik meg: mintha arany- vagy ezüstporral hintették volna be. A reggel finom, serkentő életereje sugárzik mindenhol, az ember azt mondaná, frissen teremtettek ide mindent, ami számomra nemsokára éppen hogy megszűnik. Még mintha engem is meglegyintett volna az ifjúság szele, és ettől az egész helyzet meglehetősen abszurd színezetet ölt. Mire is készülök? Mit fogok csinálni? A hely szépsége nem várt csavar a helyzetben, egyfajta hamis eufória kerekedik fölébe a borongós érzetnek, ami hátulról jön, és én bele is fordulok. Energikus léptekkel haladok, elhajlítom magam elől az arcomba hajló nádszárakat. A szélirány változásai árnyalják a mocsári szagokat – az érzékelhetetlen és hideg misztrál mintha fémes bőduléssel szelné keresztül a levegőt –, keverik vagy változtatják a megrekedt víz édeskés aromájával és a sós fuvallatokkal, melyeket a közeli tenger felől hoz a szellő, meg a fű kigőzölgésével és az éjszakai harmattal, ami fokozatosan párolog, ahogy szippantja fel a nap. A fecskék olyan alakzatokban szántják az eget, mintha vonalzóval jelölték volna ki röptüket. A távolban lövés hallatszik. Valaki kacsára vadászik; vagy vaddisznóra, bár a vaddisznók inkább szürkületkor járnak le a hegyekből vagy a nádasban rejlő vackukról a vízre inni. A lenyugvó nap fényénél lestem meg őket Ramón bácsikámmal. Az út mellett, ahogy balról elhalad a dűne alatt, van egy kút. Sokszor emeltem föl a fa fedelét, így, ahogy most is: épphogy fölemelem, már látom is a feltörő vizet, látom a vénuszpáfránnyal

benőtt falát, leemelem a fémkampón lógó vödört, leengedem, hallom, ahogy a fémen megcsobban a víz. Ahogy húzom föl a kötélén, fejem fölött a csiga nyirkorgását hallom, lentről, a kútból pedig minden újabb kötélrántásra a szaggatott loccsanást meg a visszhangját: a vödör szélén visszalöttyenő víz adja ki ezt a csattogó hangot: a felbukkanó fémvödör kívül bepárásodik a hideg víztől; iszom, kézzel merítek belőle, a kezem is elzsibbad, kipirosodik tőle. Jó bőven merítek belőle, és két kézzel az arcomba paskolom, olyan, mintha éles üveggel csapkodnám magam. Semmi köze ennek a tiszta, hideg víznek a tó ragadós, sűrű vízéhez. Mindig elcsodálkoztam, milyen friss a kút vize, valahányszor ittunk belőle, vagy amikor nyári napokon magunkra locsoltuk, és még most is csodálom, mikor olyan mélyről fakad, hogy nem éri bele a közeli tenger sós vize; vajon milyen átjárókon jöhet, ahol védi a mészkő szikla rétege? Vajon hogyan talált rá erre az érre az ember, aki ezt a kutat foglalta? Hogyan jutott eszébe, hogy ott lenn a mélyben, az iszapos agyag alatt elnyúlik egy sziklapad, amely alatt vízfolyás rejtőzik? Az idős parasztok, a vízkutató táltosok bölcsessége, akik átadták tudásukat, ám akik mindemellett különleges idegrendszerüknek köszönhetően eleve képesek rá, vagy megtanulták, hogyan kell olyan energiákat vagy rezgéseket érzékelni, ami mások számára észrevétlen marad. A kút érintkezik olyan földalatti folyóval, amit a közeli hegyek mészkőszikláin beszüremkedő esővíz táplál, és amelyek több tucat kilométeren keresztül folytatják útjukat a nyílt tengeren. Vannak olyan pontok, ahol a halászok leeresztik a vödriüket a nyílt tengeren, és édesvizet vesznek maguknak. Körülöttem pedig sötét talajú iszaptenger van, ami az évezredek alatt elkorhadt növényi maradványokból jött létre.

Csizmámmal belesüppedek a sárba, gumiszerű az állaga, az út tele van pocsolyával, alig tudok haladni, nem tudom, holnap reggel hogy fogom majd szerét ejteni, hogy apám akár néhány métert is megtegyen, nincs az a kerekesszék, ami itt elmenne. A ragadós agyagban a kerekék inkább fékeznek, mint segítik az előrejutást; a kerékpárosoknak is egy csapda ez a lápos, vannak olyan ösvények, ahol egész évben megmarad a sár, abból a ragacsos fajtából, az a legnagyobb ellensége a guminak, úgy beleragad, mint a szobrász öntőformájába; a többi gyalogösvényen pedig – a legtöbb ilyen – leesik két csepp eső, és rögtön sár lesz, bizonyos szakaszokon jócskán be is nőtte már a gaz, alig lehet keresztülvágni rajtuk. Őlbe kell vennem, vagy ki kell várnom, amíg lassan odaballag a vízparthoz. Alig néhány tíz méter. Ez a hallgatóságos egyezség köztünk, visszaviszem oda, ahonnan kihoztuk. Senki sem jár ezen az elhagyatott részen, úgy benőtte a nádas, ott ha nem vagy ésnél, egy óvatlan pillanatban besüpped alattad a homok, és nehezen fogsz kikecmeregni onnan, mert minden mozdulatodra egyre mélyebbre süllyedsz. Nem kellemes hely az a sétára, esetleg csak ha nagyon jól ismered, vagy ha épp ez a nehezen járható terep vonz benne, ide szeretnél bejutni, a gyékényessel szegélyezett, nádasok árnyékoltá utakra. A nyüzsgés egy lépésre innen, mégis ezen kívül van. A világ szemérmes hajlatában vagy. Mind a ketten ebben a hajlatban leszünk. A kutya megállt, visszanez, en-

gem figyel mézszínű szemével, visszaüget hozzám, és szorosan a lábamhoz tapad. Liheg és folyamatosan engem néz. Megsimogatom a hátát, lehajolok, magamhoz szorítom, és megint elvérekenyülök, szinte sírni volna kedvem. Holnap majd idáig bejövök kocsival, és mielőtt elvégezném a feladatot, pár méterre arrább állok vele, föl a domboldalra, hogy a tűz majd ne terjedjen át a nádasra. Megpaskolom néhány-szor a motorháztetőt. És a kutya? Elfordítom a fejemet, nem akarok ránézni, de a kutya is része a családnak. Eszembe nem jutna magára hagyni. Én amondó vagyok, még az autónak is megvan a maga családi élete, és kegyetlenség magára hagyni. Nem lehet elválasztani azoktól, akik használták, őrzi a titkaikat, a DNS-üket a rend-öröknek, ha netán meg akarják keresni. Nem volna etikus dolog egy alkusz piszkos kezére juttatni.

A Művészeti és Kézműipari Szakiskolában rajzfüzettel, tustintatartóval, kihúzóval, körzővel, táblakörzővel, derékszögű vonalzóval és fejes vonalzóval fölszerelve jár-tunk órára. Művészi és szabadkézi rajzolást tanultunk. Rajzoltunk görög és római (dór, ión, korinthoszi és toszkán) oszlopfőket, oszloptalpakat, Vignola építészeti trak-tátusából másoltunk ábrákat, lemásoltuk a római Szent Ignác teret, a Pantheon kupo-láját, a görög homlokzati frízeket, Paestum templomait homloknézetből, Augustus Ara Pacisának relieffeit. Ezt mind lerajzoltam, és sose láttam, sose jártam Rómában, se Dél-Olaszországban, de még Észak-Olaszországban sem, ki se tettem a lábamat Ol-bából, a vágyaimat meg a lehetőségeimet, hogy valaha is meglássam, még aznap el-temettem, amikor felültetek egy teherautóra, és tizenhét esztendősen kiküldtek a terueli frontra, mi voltunk a quinta del biberón, a cumisüveg hadosztály. Mikor elő-ször jöhettek haza eltávozásra, összetéptem a rajzaimat, csupa egy seb volt a kezem, annyit ástunk, csákányoztunk, lapátoltunk a lövészárkoknál, teljesen eldeformálódott a hidegtől, fülemben folyton a bombák meg a repeszgránátok süvítése visszhangzott, állandóan ott hullottak körülöttünk, üldözött a megfagyott holttestek látványa, lép-ten-nyomon beléjük botlottunk, hallottam a sebesültek üvöltését, akiket érzéstelenítés nélkül operáltak a tábori kórházban, a haldoklók panaszos nyöszörgését, ahogy vitték őket a hordágyon, sírni, kiabálni lett volna kedvem, pedig én magam nem is voltam sebesült, a lábamat se fűrészelték éppen; leginkább pedig futni lett volna kedvem, csak el onnan, minél előbb. Sírtam, mikor elhagyta Olba mezőit a teherautó, ami visszavitt bennünket a frontra az első eltávozásom után. Jobban állt rajtam az egyenruha, mint apámon, de őt akkor nem láttam, nem egyszerre kaptunk eltávozást, és valójában már soha többé nem láttam viszont. De ezt akkor még nem tudtam, hogy soha többé nem fogom őt látni. Éjjel ahogy feküdtem a tábori ágyon, időnként olyan érzésem volt, mintha szét akarna robbanni a fejem, remegtem, de inkább a félelemtől, mint a hideg-től, százszor el kellett ismételnem magamban némán, hogy dezertőr, nehogy futásnak eredjek, és meg találjak szökni onnan. Mennyire félttem a bombáktól, a bajonettektől! Nem is attól rettegsz, hogy szétszaggat a bomba, hanem inkább a pillanattól, amikor szemtől szemben állsz az ellenséggel; a bomba nem vár el tőled semmit, neked csak

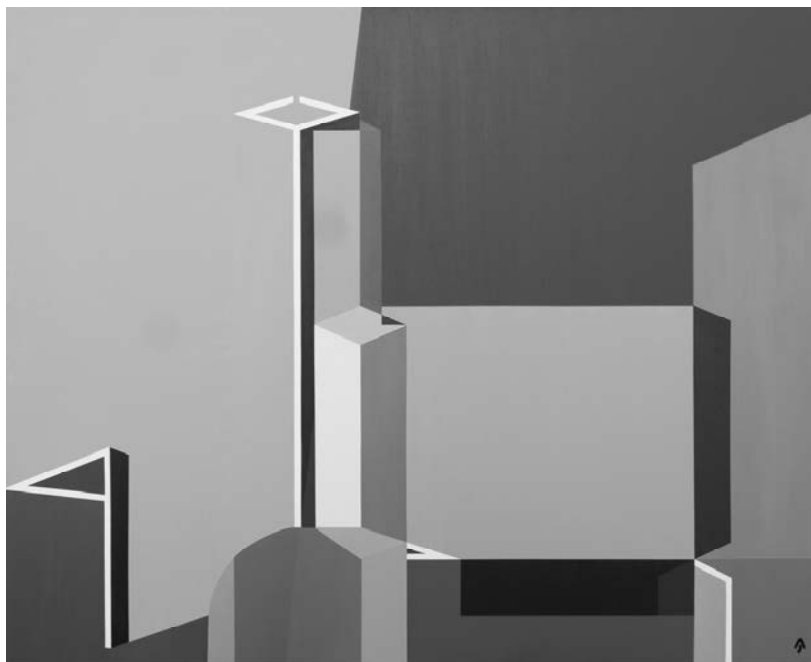
várnod kell, a sors majd megoldja a helyzetet, de amikor test test ellen vagytok, akkor neked kell megbirkóznod a helyzettel, bár a legnagyobb félelmem nekem mindig az volt, hogy egyszer majd rá kell jönnöm, én is a gyávák titkos hadseregének tagjai közé tartozom. Dühített, hogy én egy potenciális hadiszökevény lennék, idővel azonban ráébredtem, hogy minden ember az, aki belesodródik a háborúba; és főleg az olyan, akiknek a fejébe egy csöppnyi ész szorult, meg akit még nem hagyott el a józan értelem. Teljesen érthető, emberi viselkedés, ha valaki dezertál, az a képtelenség, ha ott maradsz, és megvárod, amíg vérben úszol, a sajátodban vagy a máséban. Még a gondolataid sem tudják ezt kiverni a fejedből. Nekem mondhatja bárki, hogy azért harcolsz olyan tüzzel, mert igaz ügy érdekében teszed. Nem igaz. Ezekről a dolgokról csak az tud beszélni, aki ott volt, aki a saját bőrén megtapasztalta, az tudja is, hogy mire gondolok. Most az egyszer nem teszek különbséget, hogy ki melyik oldalon áll, hanem arról beszélek, aki ott volt, aki ott kúszott-mászott, vonszolta magát azokon a kopár vagy jég borította sziklákon – azokon a látszólag törékeny üvegtájakon; ha ezt átélted, akkor rejtélyes módon kötődsz az ellenségedhez, aki akkor az ellenséged volt, meg aki később is az maradt, cinkostársakká, bajtársakká lesztek, és attól, hogy az ellenségednek lettél bajtársa, minden olyan émelyítő lesz, bűnös, abszurd, kegyetlen, híján minden értelemnek; mindez az emlékekben, amikor csak ti tudjátok – egyik oldalról is, a másikról is –, hogy miről beszéltek, vagy megvetitek az ostobákat, akik ezt nem tudhatják, mert nem voltak ott, és mégis ők beszélnek, ismételtetik egyfolytában, mint a papagáj, hogy hősiesség, morál, lemondás. Az ellenségeid is tudják, még ha megnyerték is azt a háborút, és utána is olyan kegyetlenül viselkedtek is, mert a győzelem erős kábítószer, mindent elfelejtet az emberrel, új érzelmeket ébreszt, megcsökkít vagy hatástalanít másokat, szabadjára engedi a gőgöt meg falánkságot: ha győztél, akkor azt akarod, hogy a béke a többszörösével kárpótoljon, mint amennyit te belevittél abba a háborúba, jogos birtokosának érzed magad. Ők persze úgy is éreztek, úgy is viselkedtek, mint a birtokosok; mindent egybevetve, ők jobban tudják, mint akik a te oldaladon álltak, és ottmaradtak, jobban megértenek, mint a családod, a társaid, akiknek volt olyan szerencséjük – vagy voltak annyira ügyesek –, hogy valahova a hátszögbe vezényelték őket, laktanyába, kórházba, irodára, lőszerraktárba, olyan helyre, ahol a háború három éve alatt egyszer sem kellett elsütni a puskájukat. Én az első két évet megúsztam, a harmadikat pedig megszenvedtem. Néztem a kezemet, ezt a kemény és egyszerre rugalmas szerszámot, amely képes dolgozni, szobrot faragni, simogatni, de ütni, törni-zúzni és ölni is képes. Tudom, hogy manapság a kéz értéke egyre kisebb, sok mindent megoldanak, bedugnak egy dugót, előre-hátra mozgatnak egy kart, megnyomnak egy billentyűt, egy berendezést, megnyomnak egy gombot, de akkoriban a kéz még az ember nagy adománya volt, összekötötte a teremtető istennel, része volt a képességeinek, amelyekkel a világmindenség nagy szobrása – akiről tudjuk, hogy nem létezik – megajándékozta az embert (bár apám azt mondta: ne feledd a fejedet, a kéz a fogó, csupán egy szerszám, a fej az ember, a fejben van az ember gépe-

zete, ott van az értelem, a vágy és az akarat, az ellenálló képesség a legmostohább körülményekkel szemben is).

VÉGE ESTEBAN APJA FELJEGYZÉSEINEK A NAPTÁRON.

Ui. Amikor majd pár napon belül jönnek kipakolni a házat, és a bútorok a városháza raktárába vagy valamilyen csarnokba kerülnek, amit az utóbbi években fölhalmozódott lefoglalt holmi tárolására neveztek ki, senki sem fog fölfigyelni – amúgy logikus is – arra az 1960-as naptárra, ami ott hányódik apám feljegyzéseivel a többi papír, számla, fuvarlevél, katalógus, újság és magazin között. Mielőtt a bútorokat elárvereznék – erre majd hónapok múltán kerül csak sor –, a munkások kiürítik az értéktelen tárgyakat az asztalok és szekrények fiókaiból, kidobálják a papírokat meg a ruhaneműket a városi szemételepre, ahol majd a többi hulladékkal együtt elégetik őket. De ehhez még el kell majd telni néhány hónapnak.

PÁVAI PATAK MÁRTA fordítása

AKNAY JÁNOS: EMLÉK, 2017